

Levenswijs

Jongeren lopen met vele vragen rond, zoals levensvragen, die soms door een bepaalde ervaring of gebeurtenis in alle hevigheid opduiken. 'Wat is de zin van het leven?', 'Waarom overkomt mij dit nu?' zijn stuk voor stuk moeilijke vragen, waar je niet zomaar een antwoord op weet. Dit soort vragen komen bij uitstek aan de orde in de lessen Burgerschap en Levensbeschouwing.

Levenswijs biedt je de mogelijkheid om met elkaar daarover te praten en je daarin te verdiepen. Onderwerpen als levensbeschouwing, feesten en rituelen, bijgeloof, religieuze geneeswijzen, ethische kwesties als moderne voortplanting, euthanasie en discriminatie komen aan bod. Je krijgt later in je beroep zeker te maken met moreel gevoelige kwesties. Je staat soms voor gewetensvolle beslissingen en moet dan een goede keuze maken.

We hopen dat je nieuwsgierigheid is gewekt en dat de inhoud je tot nadenken stemt. Maar bovenal dat Levenswijs een leerzame bijdrage levert aan je persoonlijke ontwikkeling en je (latere) beroepsuitoefening.

Inhoudsopgave

1	Levensbeschouwing	3
1	Kijk op het leven	4
2	Christendom	8
3	Jodendom	13
4	Islam	18
5	Hindoeïsme	23
6	Boeddhisme	27
7	Humanisme	31
2	Religieuze en spirituele praktijken	35
1	Het leven vieren	36
2	Bijgeloof en paranormaal	40
3	Vasten	44
4	Alternatieve en religieuze geneeswijzen	48
5	Het kwaad en het lijden	53
3	Ethische en morele kwesties	57
1	Moraal	58
2	Ethiek	62
3	Grenzen van leven en dood	66
4	Ethiek en moraal in beroep en bedrijf	72
5	Discriminatie en (on)gelijke behandeling	76

1

Levensbeschouwing

Levensvragen zijn vragen over de zin en het doel van het leven. Hierbij spelen cultuur, religie en/of levensbeschouwing een belangrijke rol. Levensbeschouwingen hebben van oudsher antwoorden gegeven op levensvragen, waar je in dit hoofdstuk naar op zoek gaat. Een groot aantal komt aan bod zoals het christendom, het jodendom en de islam; het hindoeïsme en het boeddhisme en het humanisme.

Waarin geloven de aanhangers? Om daarachter te komen verdiep je je in het centrale gedachtegoed van deze stromingen. Je richt je blik op de oorsprong, de leer, de bronnen, de plichten, het geloofsleven, de morele normen en waarden, rituelen en gewoonten en hun opvattingen over dood en verlossing.

Op zoek naar antwoorden kom je wellicht tot verrassende ontdekkingen die een antwoord kunnen geven op vragen over de zin, de betekenis en het doel van het leven.

**ZIJN ER NOG VRAGEN
VROEG DE LERAAR**

**BEANTWOORDT U OOK
LEVENSVRAGEN**

Loesje

1 Kijk op het leven

De bestemming

*Ik lig op m'n rug in het gras
en aanschouw de maan
Ik vraag haar of zij misschien weet
waarom wij bestaan
waarom we worden geboren
en straks weer gaan
maar ze zwijgt
en kijk me lachend aan ...*

Marco Borsato

De vragende mens

Life is life - en je kunt het er behoorlijk druk mee hebben: je school, sporten, bijbaantje, je vrienden ontmoeten, twitteren, whatsappen, ... Alledaagse dingen, ervaringen, die komen en gaan. Meestal vraag je niet naar de zin ervan omdat het hoort bij jouw levensstijl. Wel heb je *praktische* vragen zoals: Wat zal ik vandaag aantrekken of welke foto zet ik op Facebook? Bij dit soort vragen is het antwoord gauw gegeven. Soms stel je wat moeilijker vragen zoals: Hoe kom ik deze maand uit met m'n geld? Dit zijn *persoonlijke en lastige* vragen om te beantwoorden. Deze vragen houden je meer bezig, daar moet je langer over nadenken. Het gaat om jouw leven en wat voor jou belangrijk is.

- 1 Wat zijn jouw persoonlijke en soms moeilijke (lastige) vragen?

.....

.....

Levensvragen zijn vragen naar de zin en het doel van het leven. Dit soort vragen ontstaan bij zaken die je diep raken: ziekte in de familie, een verbroken relatie, de dood van een goede vriend. Waarom? ... Op zulke momenten zoek je antwoorden of troost bij familie, vrienden, God, Allah ...

Een bepaalde film of songtekst kan een diepe indruk achterlaten. Een geluXsmomentje, een hoogtepunt tijdens een popconcert: 'Yes, zo zou het altijd moeten zijn'. Levensvragen komen op bij keuzes die je moet maken: 'Wil ik later kinderen krijgen?' Ze zijn van invloed op het leven dat je leidt.

- 2 Wat zijn jouw momenten waarop levensvragen heel sterk naar boven komen? Denk eens aan:

- je hoogtepunten/geluXsmomenten:

- je dieptepunten:

Levensvragen zijn zingevingvragen

Levensvragen zijn de moeilijkste vragen in ieders leven. Het zijn vragen naar zin, betekenis. Je wilt iets duiden: Waar kom ik vandaan? Waar leef ik voor? Het leven loopt niet altijd zoals je wilt. Als je vindt dat het leven weinig zin heeft, dan is het leven moeilijk vol te houden. Wat maakt het leven dan wel zinvol? Het woordje 'zin' komt voor in verschillende betekenissen. Je drukt met zin een bepaald verlangen of lust uit, zoals 'ik heb zin in ...'. Maar ook een bepaalde waarde, een noodzaak: 'Heeft een HBO-studie zin als ik een grote studieschuld opbouw? Ook druk je met 'zin' een bepaalde bedoeling uit of bestemming. Waarom help je mensen in nood? Omdat het zin geeft aan mijn leven.

- 3 Wat geeft jouw leven zin?

.....

Zin en zinloos, geluk en verdriet

Je doet dingen meestal omdat je vindt dat ze gewoon zin/nut hebben, zonder dat je je dat telkens afvraagt. Er is meestal iets mis als je vraagt naar de zin ervan: ‘Wat is de zin van vriendschap als je steeds ruzie hebt?’ Lossen ruzie en geweld iets op? Geweld kan de vraag naar de zin(loosheid) ervan doen toenemen. Wat is de zin van zelfmoordacties?

4 Bestaat er zoiets als zinloos of zinvol geweld? Is er verschil? Geef je mening en motiveer.

.....

.....

De vraag naar zin wordt pas actueel op het moment dat de zin er niet meer is. Via het zinloze ontdek je wat zinnig is. Als je iets kwijt raakt, beseft je pas wat je had, wat voor waarde het heeft. Vrijheid krijgt pas betekenis als je ervaart wat onvrijheid is. Je beseft pas wat voor een groot goed je gezondheid is als je ziek wordt.

Where is the love?

*People killin', people dyin'
 Children hurt and you hear them cryin'
 Can you practice what you preach
 And would you turn the other cheek*

*Father, Father, Father help us
 Send us some guidance from above
 'Cause people got me, got me questionin'
 Where is the love (Love)*

Black Eyed Peas - Where Is The Love?

Bij oorlog en geweld roepen we in vertwijfeling: Waar is God of waar is de liefde? In (pop)muziek gebruikt men beeldende taal om religieuze gevoelens en ervaringen te verwoorden. Het leven kan gekleurd zijn door zin en onzin, geluk en verdriet. De kernvraag luidt: Wat is belangrijk in het leven? Is dat voor jou God, vrede, Facebook, jihad, relaties, familie, vriendschap ... Ergens zin aan geven is vaak een vorm van streven naar gelukkig zijn.

5 Wat geeft jouw leven zin? Maak maximaal drie bolletjes zwart. Je mag er zelf iets bijzetten.

☐ je vrij voelen	☐ doen waar ik goed in ben
☐ je erkend voelen	☐ dingen doen die bij je passen
☐ mediteren/mijmeren op een rustige plek	☐ je verdienstelijk maken voor anderen
☐ je ergens op kunnen verheugen	☐ je overgeven aan God, Allah of Jezus
☐	

6 Op zoek naar geluk. Ach had ik toch maar ... Wat heb je nodig om gelukkiger te zijn?

Ik zou gelukkiger zijn als

.....

.....

De vragende mens

De vragende mens is op zoek naar antwoorden op **levensvragen (LV)**. Ieder mens heeft bestaansvragen: Wie ben ik? Waar kom ik vandaan? Waarom leef ik? Hoe ziet mijn toekomst eruit? Is er leven na de dood?

Wetenschappelijke vragen (WV)

Wetenschappelijke vragen zijn vragen naar het technisch kunnen van de mens om de natuur te beheersen: Kan een robot de mens in intelligentie overtreffen? Via experiment en onderzoek probeert men op deze vragen een antwoord te vinden.

Ethische vragen (EV)

De mens kan ook ethische vragen stellen, vragen over goed en kwaad: Koop je kleding gemaakt van kinderarbeid? Sta je na de dood je organen af? Op basis van goede argumenten kun je tot een ethisch verantwoord oordeel komen.

7 Wat voor type vragen staan hieronder? Een LV, WV of EV?

- 1 Bestaan er zwarte gaten in het heelal?
- 2 Is mijn leven voorbestemd?
- 3 Is hulp bij zelfdoding geoorloofd?

Levensbeschouwing

Een levensbeschouwing geeft voorlopige antwoorden op onze levensvragen. Ze helpt ons het leven te begrijpen en er zin aan te geven. Een levensbeschouwing is nooit af, maar ontwikkelt zich. Jouw kijk op het leven wordt sterk beïnvloed door factoren als:
 - je *roots* (wortels); wat krijg je van huis uit mee aan waarden, geloof, taal en gebruiken?
 - je *eigen ervaringen*; wat heb je beleefd en meegemaakt: school, werk, liefde, ziekte?
 - je *toekomstverwachting*; wat zijn je plannen? Welke kansen en mogelijkheden zijn er?

Levensbeschouwing: het geheel van opvattingen over de zin, de betekenis, de waarden en het doel van het leven

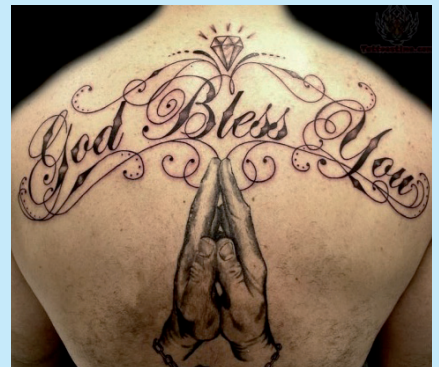
Soorten levensbeschouwing

Ieder mens heeft een levensbeschouwing. Misschien geloof je dat er een God is die jouw leven stuurt. Of je gelooft dat het sterrenteken waarin je geboren bent van grote invloed is op het verloop van je leven. Misschien houd je je daar niet mee bezig omdat je daar toch nooit uitkomt.

Mijn geloof

'Ik geloof dat er een hiernamaals is. Je leven eindigt niet bij het doodgaan. Je leven eindigt pas wanneer niemand meer op de aarde je herinnert of kracht uit je probeert te putten. Ik bid in mijzelf. Daardoor krijg ik het gevoel dat ik niet alleen sta. Ik ervaar steun van iemand boven. Of dat nu God of mijn opa's en oma's zijn, weet ik niet. Verder geloof ik sterk in het spreekwoord: Wie goed doet, goed ontmoet.'

Allard, 19 jaar

8 Mag of zou je een tatoeage zetten op je lichaam, zoals Allard heeft gedaan? Motiveer.

.....

Levensbeschouwing en godsdiensten

In de loop der eeuwen zijn er levensbeschouwelijke stromingen ontstaan die elk op hun eigen manier antwoord geven op levensvragen. Veel ervan zijn godsdienstig (theïstisch), zoals het jodendom, christendom en de islam. Godsdiensten gaan ervan uit dat er een hogere macht is die boven de mensen staat. Aanhangers geloven in een persoonlijke God (Allah) en vereren hem.

Een levensbeschouwing kan ook atheïstisch zijn. Het humanisme laat het bestaan van God open. Je kunt niet bewijzen dat God bestaat. Het boeddhisme bijvoorbeeld kent in oorsprong ook geen god of goden. Het baseert zich op (de) Boeddha, die niet als een god gezien wordt maar als een goed mens... Boeddhisme en humanisme zijn levensbeschouwingen en geen godsdiensten.

- 9 Welke levensbeschouwingen zijn theïstisch en atheïstisch?

Toename aandacht voor geloof en religie

We leven in een pluriforme samenleving, waarin mensen van verschillende culturen en religies naast elkaar leven. Door de komst van migranten en vluchtelingen hebben we meer oog gekregen voor hoe mensen hun geloof en religie beleven. Er is een groei van de islam in de Nederlandse samenleving. Ook is er een grotere belangstelling voor oosterse religies, vooral voor de weg van yoga en meditatie.

Groeiend onbehagen

Er is ook een keerzijde. De opkomst van IS, de jihadisten, de terreuraanslagen hebben een negatieve invloed op beeldvorming en beleving van godsdienst en religie. Vooral de islam wordt door populistten weggezet als een gevaarlijke ideologie. Volgens hen is er sprake van islamisering van de samenleving. We leven echter in een vrij land, er is vrijheid van godsdienst. Aanhangers kunnen in vrijheid hun geloof beleven mits men zich houdt aan de grondwet en de democratische regels.

- 10 Wat is de reden dat er meer aandacht is gekomen voor religie en godsdienst in de samenleving?

Jongeren en beleving

Uit onderzoek blijkt dat jongeren het geloof op een andere manier beleven dan vroeger. Ze zoeken vooral naar 'verbinding', naar beleving van het zelf, naar een ervaring met anderen om hen heen. Instituties als kerk associëren ze met onvrijheid en starheid. Wel komen ze massaal op voor muziekfestivals, religieuze events, het Ramadanfestival of goede doelenacties zoals Serious Request. Wat jongeren op deze grote happenings trekt, is om de beleving met een grote groep te delen en zich verbonden te voelen met de ander.

Geloof en religie zijn onderdeel van het dagelijkse leven van mensen. Sommigen putten er kracht uit, anderen doen er niks mee. Feit is dat religie al lang bestaat en dat het niet snel weg te denken zal zijn uit het dagelijks leven.

11

Online-opdrachten

Op www.routelevensbeschouwing.nl vind je de link **Levenswijs niv. 3/4** naar diverse soorten opdrachten en suggesties voor aanpak.

2 Christendom

Anna van der Breggen, winnares Olympisch goud in Rio

Je bent christen. Kan geloven en topsport samen gaan?

'Ik zit natuurlijk niet iedere zondag meer in de kerk.

Vroeger, in ons gezin waren we gewend om allemaal twee keer per zondag te gaan. Maar ja, veel wedstrijden worden nu eenmaal op zondag gereden. Mijn ouders hebben me daarin vrijgelaten. De zondagen dat ik niet hoef te rijden, ga ik wel naar de kerk.

Geloven is niet iets is wat je uitsluitend in de kerk doet.

Voor mij zit het in kleine dingen: bidden, je omgang met anderen, uit het leven wat God ons probeert duidelijk te maken. Dat je om elkaar denkt en elkaar liefhebt, dat je de goede dingen doet. Dat zijn mijn levensdoelen. In het wielrennen probeer ik die waarden elke dag uit te dragen.

Ik ben niet actief met Bijbelteksten aan het strooien of zoiets. Dat werkt in zo'n klimaat alleen maar averechts. Soms zijn mensen in het christelijk geloof geïnteresseerd; ze willen er meer van weten. Op zo'n moment probeer ik wel iets mee te geven.'

- 1 Wat houdt voor Anna van der Breggen het geloof in?

.....

.....

Geen enkele godsdienst heeft zoveel invloed en macht uitgeoefend op de gehele westerse cultuur als het christendom. De invloed strekt zich uit over alle terreinen van het menselijk leven, denk alleen al aan de christelijke feestdagen of aan de vele christelijke organisaties. In Nederland zijn veel kerken: de Rooms-Katholieke Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland en de charismatische kerken, o.a. de Pinkster- en evangelische gemeenten. Samen vormen zij een grote algemene christelijke kerk.

- 2 Geef (eigen) voorbeelden van de sterke invloed van het christendom in de samenleving.

.....

.....

Eenheid in verscheidenheid

Waarin geloven de aanhangers? In God? Jezus Christus? De kerk? De paus? De bijbel? Het woord 'christen' verwijst naar volgeling van Christus. Christenen verschillen van mening als het gaat om de geloofsleer. Maar een ding hebben ze gemeen: het geloof in Jezus Christus als Zoon van God.

- 3 Wat hebben christelijke kerken met elkaar gemeen?

.....

De geloofsbronnen

Het christendom kent drie geloofsbronnen waaruit een christen z'n geloof kan putten:

1 De bijbel

Het christelijk geloof is gebaseerd op de bijbel, het Woord van God. De bijbel vertelt over het verbond tussen God en de mensen. De bijbel bevat twee delen: het Oude testament (gaat over de geschiedenis van het Joodse volk) en het Nieuwe testament. Hierin staat het evangelie van Jezus Christus, zijn boodschap, zijn leer, zijn leven, zijn sterven en zijn opstanding centraal.

2 De traditie

De Rooms-Katholieke Kerk gaat uit van de Schrift (de bijbel) en de traditie (de overlevering). Traditie houdt in: de geloofsleer en de liturgie (eredienst) van de kerk. In de protestantse kerken is de bijbel de norm geworden.